

spe et desiderio tegitur : hic autem remota omni cupiditate carnali, convivas Novi Testamenti, spei permanentis firmamentum, tanquam ipsius montis soliditas, nullo fœno interposito continebat.

7°. Et quoniam rectissime dicit Apostolus, « Prius autem quam veniret fides, sub lege custodiebamur¹ : » hoc significare videtur et Dominus, cum dicit de his quos quinque panibus pasturus erat, « Non opus habent ire, » sed date illis vos manducare². » Sub his autem verbis figuraliter tanquam custodiendi detinentur, cum hoc admonuissent Discipuli, ut dimitteret eos. Hujus vero turbæ, quæ ad septem panes pertinet, ultro se misereri dixit, quod jam tertius dies esset, ex quo ei jejuni hæssissent³. In toto enim sæculo generis humani tertium tempus est, quo fidei christianæ gratia data est. Primum est ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia. Et quoniam quartum adhuc restat; quo ad plenissimam pacem Jerusalem cœlestis venturi sumus; quo tendit quisquis recte credit in Christum; propterea se dicit turbam illam reficere Dominus, ne deficiant in via. Ista enim dispensatio, qua nobis Dominus temporaliter et visibiliter in homine apparere dignatus est, et dedit nobis pignus Spiritum sanctum, cujus operatione septenaria vegetaremur, Apostolica auctoritate quasi paucorum piscium sapore conjuncto : hæc ergo dispensatio quid aliud agit, nisi ut ad palmam supernæ vocationis sine defectu virium pervenire possimus⁴? « Per fidem enim ambulamus, et non per speciem⁵. » Et ipse apostolus Paulus nondum se dicit comprehendisse regnum Dei, « sed ea quæ retro sunt » oblitus, in ea quæ ante sunt extensus, secundum intentionem sequor, inquit, ad palmam supernæ vocationis.

¹ Gal. iii, 23. — ² Matth. xiv, 16. — ³ Il. xv, 32. — ⁴ 2 Cor. v, 5. — ⁵ Ibid. 7.

» Veruntamen in quod pervenimus, in eo ambulemus¹; » quia tertio die Domino adhærentes et ab illo pasti, non deficiemus in via.

8°. Etiam hic sane perveniri ad comedendi finem non potuit, sed relictæ sunt escæ. Non enim frustra de futuro dictum est : « Putas-ne veniens Filius hominis inveniet fidem super terram²? » Et credo ita futurum, propter mulieres et pueros. Sed tamen septem sportas reliquæ fragmentorum impleverunt, ad quas Ecclesia septiformis, quæ in Apocalypsi etiam describitur, pertinet, id est, omnis qui perseveraverit usque in finem³. Ille enim qui dixit : « Putas-ne veniens Filius hominis inveniet fidem » super terram² » significavit quidem in extremo convivii relinqui posse et deseri escas suas : sed quoniam ipse item dixit : « Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit⁴; » significavit non defuturam Ecclesiam, quæ septenario numero eisdem septem panes abundantius recipiat, et latitudine cordis, quæ ipsam perseverantiam in sportis videtur significare, contineat.

QUÆSTIO. LXII. — Quæritur utrum qui baptizati sunt illo tempore, quo scriptum est Dominum per Discipulos suos baptizasse plures quam Joannes, acceperint Spiritum sanctum⁵. Alio enim loco Evangelii sic dicitur? « Spiritus » enim nondum erat datus, quia Jesus nondum erat clarificatus⁶. » Et facillime quidem ita responderetur, quod Dominus Jesus, qui etiam mortuos suscitabat, poterat neminem illorum mori sinere, donec post ejus clarificationem, id est, resurrectionem a mortuis et ascensionem in cœlum acciperent Spiritum sanctum. Sed occurrit animo latro ille, cui dictum est : « Amen dico » tibi, hodie mecum eris in paradiso⁷ : » qui nec ipsum

¹ Philip. iii, 13. — ² Luc. xvii, 8. — ³ Apoc. i, 4. — ⁴ Matth. xxiv, 13. — ⁵ Joan. iv, 1. — ⁶ Id. vii, 39. — ⁷ Luc. xxiii, 43.

baptismum acceperat. Quanquam Cornelius¹, et qui cum eo ex gentibus crediderant, Spiritum sanctum etiam prius quam baptizarentur acceperint: non tamen video quomodo et ille latro sine Spiritu sancto dicere potuerit: « Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum². » Nemo enim dicit, Dominus Jesus, ait Apostolus, nisi in Spiritu sancto³. » Cujus fidei fructum ipse Dominus monstravit dicens: « Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. » Quomodo ergo ineffabili potestate dominantis Dei atque justitia deputatum est etiam baptisma credenti latroni, et pro accepto habitum in animo libero, quod in corpore crucifixo accipi non poterat: sic etiam Spiritus sanctus latenter dabatur ante Domini clarificationem; post manifestationem autem divinitatis ejus manifestius datus est. Et hoc dictum est: « Spiritus autem nondum erat datus⁴: » id est, nondum sic apparuerat, ut omnes eum datum esse faterentur. Sicut etiam Dominus nondum erat clarificatus inter homines, sed tamen clarificatio ejus æterna nunquam esse destitit. Sicut et adventus ejus ea ipsa dicitur demonstratio in carne mortali. Nam illuc venit, ubi erat: quia « in sua propria venit, et in hoc mundo erat, et mundus per ipsum factus est⁵. » Sicut ergo Domini adventus intelligitur demonstratio corporalis, tamen ante hanc demonstrationem ipse in omnibus Prophetis sanctis tanquam Dei Verbum et Dei Sapiaentia locutus est: sic et adventus Spiritus sancti, demonstratio Spiritus sancti est ipsis etiam oculis carneis, quando visus est ignis divisus super eos, et cœperunt loqui linguis⁶. Nam si non erat in hominibus Spiritus sanctus ante Domini visibilem clarificationem, quomodo dicere potuit David, « Et Spiritum sanctum tuum ne auferas a

¹ Act. x, 44. — ² Luc. xviii, 42. — ³ 1 Cor. xii, 3. — ⁴ Joan. vii, 39. — ⁵ Id. i, 11. — ⁶ Act. ii, 3.

» me¹? » Aut quomodo impleta est Elisabeth et Zacharias vir ejus ut prophetarent, et Anna, et Simeon, de quibus omnibus scriptum est², quod impleti Spiritu sancto illa quæ in Evangelio legimus dixerint? Ut autem quædam latenter, quædam vero per creaturam visibilem visibiliter Deus operetur, pertinet ad gubernationem providentiæ, qua omnes divinæ actiones locorum temporumque ordine ac distinctione pulcherrima peraguntur, cum ipsa divinitas nec teneatur nec migret locis, nec tendatur varieturve temporibus. Quomodo autem ipse Dominus secum habebat utique Spiritum sanctum in ipso homine quem gerebat, quando ut baptizaretur venit ad Joannem, et tamen postquam baptizatus est, descendere in eum Spiritus sanctus visus est in columbæ specie³: sic intelligendum est et ante manifestum et visibilem adventum Spiritus sancti quoscumque homines sanctos eum latenter habere potuisse. Ita sane hoc diximus, ut intelligamus etiam ista ipsa visibili demonstratione Spiritus sancti, qui adventus ejus dicitur, ineffabili vel etiam incogitabili modo largius in hominum corda plenitudinem ejus infusam.

QUÆSTIO LXIII. — « In principio erat Verbum⁴. » Quod λόγος dicitur, latine et rationem et verbum significat. Sed hoc loco melius verbum interpretamur, ut significetur non solum ad Patrem respectus, sed ad illa etiam quæ per Verbum facta sunt operativa potentia. Ratio autem, etsi nihil per illam fiat, recte ratio dicitur.

QUÆSTIO LXIV. — 1°. Evangelica sacramenta in Domini nostri Jesu Christi dictis factisque signata non omnibus patent et ea nonnulli minus diligenter minusque sobrie interpretando, afferunt plerumque pro salute perniciem, et pro cognitione veritatis errorem: inter quæ illud est

¹ Psal. l, 13. — ² Luc. i, 41 et 67, et Act. ii, 25. — ³ Matth. iii, 13. — ⁴ Joan. i, 1.

sacramentum, quod scriptum est, Dominum hora diei sexta venisse ad puteum Jacob¹, fessumque ab itinere sedisse, et a muliere Samaritana potum petisse, et cætera quæ in eodem Scripturarum loco discutienda et pertractanda dicuntur. De qua re id primo tenendum est, quod in omnibus Scripturis summa vigilantia custodiri oportet, ut secundum fidem sit sacramenti divini expositio.

2°. Hora igitur diei sexta venit ad puteum Dominus noster. Video in puteo tenebrosam profunditatem. Admoner ergo intelligere mundi hujus infimas partes, id est, terrenas, quo venit Dominus Jesus hora sexta, id est, sexta ætate generis humani, tanquam in senectute veteris hominis, quo jubemur exui¹, ut induamur novo, qui secundum Deum creatus est. Nam sexta ætas senectus est; quoniam prima infantia, secunda pueritia, tertia adolescentia, quarta juvenus, quinta gravitas. Veteris itaque hominis vita, quæ secundum carnem temporali conditione peragitur, sexta ætate senectute concluditur. Qua senectute, ut dixi, humani generis Dominus noster et creator nobis et reparator advenit; ut moriente scilicet vetere homine, novum in se constitueret, quem exutum labe terrena in cœlestia regna transferret. Ergo nunc puteus, ut dictum est, mundi hujus terrenum laborem et errorem tenebrosa profunditate significat. Et quoniam exterior est homo vetus, et novus interior³; dictum est enim ab Apostolo, Et si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renovatur de die in diem: rectissime omnino, (quoniam omnia visibilia ad exteriorem hominem pertinent, quibus christiana disciplina renuntiatur,) hora sexta venit Dominus ad puteum, id est, medio die, unde jam incipit sol iste visibilis declinare in occasum: quoniam et nobis vocatis a Christo visibilium delectatio minuitur,

¹ Joan. iv, 5. — ² Ephes. iv, 22. — ³ 2 Cor. iv, 16.

ut invisibilium amore homo interior recreatus, ad interiorum lucem quæ nunquam occidit, revertatur, secundum apostolicam disciplinam⁴, non quærens quæ videntur, sed quæ non videntur: quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur, æterna sunt.

3°. Quod autem fatigatus venit ad puteum, infirmitatem carnis significat; quod sedit, humilitatem: quia et imbecillitatem carnis pro nobis suscepit, et homo hominibus tam humiliter apparere dignatus est. De hac infirmitate carnis Propheta dicit: « Homo in plaga positus, et sciens » ferre imbecillitatem². » De humilitate vero Apostolus loquitur dicens: « Humiliavit se, factus subditus usque » ad mortem³. » Quanquam illud quod sedit, quoniam solent sedere doctores, possit alio intellectu non humilitatis modestiam, sed magistri demonstrare personam.

4°. Sed quæri potest, quare a muliere Samaritana, quæ hydriæ aqua implendæ gratia venerat, bibere postulaverit, cum ipse postea spiritualis fontis affluentiam se petentibus dare posse prædicaverit? Sed scilicet sitiebat Dominus mulieris illius fidem, quæ quoniam Samaritana erat, et solet Samaria idololatriæ imaginem sustinere: ipsi enim separati a populo Judæorum, simulacris mutorum animalium, id est, vaccis aureis animarum suarum decus addixerant: venerat autem Dominus noster Jesus, ut gentium multitudinem, quæ simulacris serviebat, ad munimentum fidei christianæ et incorruptæ religionis adduceret. « Non est enim, inquit, opus sanis medicus, sed male » habentibus⁴. » Eorum ergo fidem sitit, pro quibus sanguinem fudit: Dixit ergo ad eam Jesus: « Mulier, da mihi » bibere⁵. » Et ut noveris quid sitiebat Dominus noster, post paululum veniunt Discipuli ejus, qui perrexerant in

¹ 2 Cor. iv, 18. — ² Isai. lxx, 3. — ³ Philip. ii, 8. — ⁴ Matth. ix, 12. — ⁵ Joan. iv, 7.

civitatem ut cibos emerent, et dicunt ei: « Rabbi, man-
 » duca. Ille autem dixit eis, Ego habeo escam mandu-
 » care, quam vos nescitis. Dicunt ergo Discipuli ejus ad
 » alterutrum: Numquid aliquis attulit ei manducare?
 » Dixit eis Jesus: Cibus meus est, ut faciam ejus volunta-
 » tem qui me misit, et ut perficiam opus ejus¹. » Numquid
 hic intelligitur alia voluntas Patris, qui eum misit, et opus
 ejus quod se perficere velle respondit, nisi ut nos ad fidem
 suam a pernicioso mundi errore converteret? Qualis est
 ergo cibus ejus, talis et potus. Quapropter hoc in illa
 muliere sitiebat, ut faceret in ea voluntatem Patris, et
 perficeret opus ejus. Sed carnaliter intelligens respondit:
 « Tu cum sis Judæus, quomodo a me bibere petis, cum
 » sim mulier Samaritana? Non enim coutuntur Judæi
 » Samaritanis². » Cui Dominus noster dixit: « Si scires
 » donum Dei, et quis est qui dicit tibi: Da mihi bibere;
 » tu magis, petiisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam: »
 ut hinc ei ostenderet, non se talem aquam petiisse, qualem
 ipsa intellexerat: sed quia ipse sitiebat fidem ejus, eidem-
 que sitiendi Spiritum sanctum dare cupiebat. Hanc enim
 recte intelligimus aquam vivam, quod est donum Dei, si-
 cut ipse ait, « Si scires donum Dei. » Et sicut idem Joannes
 evangelista testatur alio loco dicens, quod stabat Jesus, et
 clamabat: « Si quis sitit, veniat et bibat: qui credit in me,
 » sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ
 » vivæ³. » Consequenter omnino, « Qui credit, inquit, in
 » me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ: » quia primo
 credimus, ut hæc dona mereamur. Hæc ergo flumina
 aquæ vivæ, quæ illi mulieri volebat dare, merces est fidei,
 quam prius in illa sitiebat. Cujus aquæ vivæ interpretatio-
 nem ita subjicit: « Hoc autem, inquit, dicebat de Spiritu
 » quem accepturi erant hi qui in eum credituri erant.

¹ Joan. iv, 4-31 et seqq. — ² Id. 9 et seqq. — ³ Id. vii, 37, 38.

» Nondum autem erat Spiritus datus, quia Jesus nondum
 » fuerat clarificatus¹. » Hoc itaque donum Spiritus sancti
 est, quod post suam clarificationem dedit Ecclesiæ, sicut
 alia Scriptura dicit: « Ascendens in altum captivam duxit
 » captivitatem, dedit dona hominibus². »

5°. Sed adhuc illa mulier carnaliter sapit; sic enim
 respondit: « Domine, neque hauritorium habes; et puteus
 » altus est, unde mihi habes dare aquam vivam? Num-
 » quid tu major es patre nostro Jacob, qui dedit nobis
 » hunc puteum, et ipse ex eo bibit, et filii ejus, et pecora
 » ejus³? Nunc vero jam Dominus exponit quid dixerit.
 « Omnis, inquit, qui biberit de aqua ista, sitiet iterum:
 » qui autem biberit de aqua, quam dederò, non sitiet in
 » sempiternum; sed aqua illa quam dederò, fiet in eo
 » fons aquæ salientis in vitam æternam. » Sed adhuc mu-
 lier prudentiam carnis amplectitur. Quid enim respondit?
 « Domine, da mihi hanc aquam, ut neque sitiam, neque
 » veniam huc haurire. Dicit ei Jesus: Vade, voca virum
 » tuum, et veni huc. » Cum sciret eam virum non habere,
 cur hoc dixerit, quæritur. Namque cum mulier dixisset:
 « Non habeo virum: » dicit ei Jesus: « Bene dixisti,
 » non habere te virum; quinque enim viros habuisti, et
 » nunc quem habes, non est tuus vir; hoc verum dixisti. »
 Sed non sunt hæc carnaliter accipienda, ne huic ipsi adhuc
 mulieri Samaritanæ similes esse videamur. Sed de illo
 dono Dei si aliquid jam gustavimus, spiritaliter ista trac-
 temus.

6°. Quinque viros, quinque libros qui per Moysen mi-
 nistrati sunt, nonnulli accipiunt. Quod autem dictum est,
 « Et nunc quem habes, non est tuus vir⁴; » de se ipso
 Dominum dixisse intelligunt, ut iste sit sensus: Primo

¹ Joan. vii, 39. — ² Psal. lxxvii, 19, et Ephes. iv, 8. — ³ Joan. iv, 11 et
 seqq. — ⁴ Ibid. 18.

quinque libris Moysi, quasi quinque viris servisti; nunc autem quem habes, id est, quem audis, qui loquitur tecum, non est tuus vir, quia nondum in eum credidisti. Sed quoniam nondum credens Christo, adhuc utique illorum quinque virorum, id est, quinque librorum copulatione tenebatur, potest movere quomodo dici potuerit, « Quinque que viros habuisti, » quasi nunc eos jam non haberet, cum adhuc utique ipsis subdita viveret. Deinde cum quinque libri Moysi nihil aliud quam Christum prædicent, sicut ipse ait: « Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi, ille enim de me scripsit¹; » quomodo potest intelligi a quinque illis libris recedere hominem, ut ad Christum transeat, cum ille qui credit in Christum, non relinquendos quinque illos libros, sed spiritaliter intelligendos multo avidius amplectatur?

7°. Est ergo alius intellectus, ut quinque viri intelligantur quinque corporis sensus: unus qui ad oculos pertinet, quo lucem istam visibilem et quoslibet colores formasque corporum cernimus: alter aurium, quo vocum et omnium sonorum momenta sentimus: tertius narium, quo varia odorum suavitate delectamur: quartus in ore gustus qui dulcia et amara sentit, et omnium saporum habet examen: quintus per totum corpus tangendo dijudicat calida et frigida, mollia et dura, levia et aspera, et quidquid aliud est quod tangendo sentimus. Istis itaque carnalibus quinque sensibus prima hominis ætas imbuitur necessitate naturæ mortalis, qua ita post peccatum primi hominis nati sumus, ut nondum reddita luce mentis, carnalibus sensibus subditi, carnalem vitam sine ulla veritatis intelligentia transeamus. Tales necesse est esse infantes et parvulos pueros, qui nondum possunt accipere rationem. Et quia naturales sunt isti sensus, qui primam ætatem

¹ Joan. v, 46.

regunt, et a Deo artifice nobis tributi sunt, recte dicuntur viri, id est, mariti, tanquam legitimi; quoniam non eos error vitio proprio, sed Dei artificio natura contribuit. Cum autem quisque venerit ad eam ætatem, ut jam possit capax esse rationis, si veritatem statim comprehendere potuerit, non jam illis sensibus rectoribus utetur, sed habebit virum, spiritum rationalem, cui sensus illos in famulatum redigat, servituti subjiciens corpus suum: cum anima non jam quinque viris, id est, quinque corporis sensibus subdita est, sed Verbum divinum habet legitimum virum, cui copulata et inhærens, cum et ipse spiritus hominis hæserit Christo, quia caput viri Christus est¹, amplexu spiritali æterna vita sine ullo separationis timore perfruitur. « Quis nos enim separare poterit a charitate Christi²? » Sed quoniam illa mulier errore tenebatur, qui significabat multitudinem sæculi vanis superstitionibus subjugati, post tempora illa quinque carnalium sensuum, quibus prima ætas, ut diximus, regitur, non eam Verbum Dei acceperat in conjugium, sed complexu adulterino diabolus obtinebat. Itaque illi Dominus dicit, videns eam esse carnalem, id est, carnaliter sapere: « Vade, voca virum tuum, et veni huc, » id est, remove te ab affectione carnali, in qua nunc constituta es, unde non potes intelligere quæ loquor: « et voca virum tuum, » id est, spiritu intelligentiæ præsens esto. Est enim animæ quasi maritus quodam modo spiritus hominis, qui animalem affectionem tanquam conjugem regit. Non ille Spiritus sanctus, qui cum Patre et Filio incommutabilis manet, et dignis animis incommutabiliter datur: sed Spiritus hominis, de quo Apostolus dicit: « Nemo scit quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis³ » Nam ille Spiritus sanctus, Spiritus Dei est; de quo iterum dicit sic: « Et quæ

¹ I Cor. xi, 3. — ² Rom. viii, 35. — ³ I Cor. ii, ii.

» Dei sunt nemo scit, nisi Spiritus Dei. » Hic ergo spiritus hominis cum præsens est, id est, intentus, et se pietate subjicit Deo, intelligit homo quæ spiritaliter dicuntur. Cum autem diaboli error, tanquam absente intellectu, in anima dominatur, adulter est. «Voca ergo, inquit, virum tuum,» id est, spiritum qui in te est, quo potest homo intelligere spiritalia, si eum lux veritatis illustret: ipse adsit, cum loquor tibi, ut spiritalem possis accipere aquam. Et cum illa diceret: « Non habeo virum: Bene, inquit, dixisti; » quinque enim viros habuisti, « id est, quinque sensus carnis, qui te in prima ætate rexerunt; » et nunc quem » habes, non est tuus vir, » quia non est in te spiritus, qui intelligit Deum, cum quo legitimum possis habere connubium; sed error diaboli potius dominatur, qui te adulterina contaminatione corrumpit.

8°. Et fortasse ut intelligentibus indicaret, quinque memoratos corporis sensus quinque virorum nomine significari, post quinque responsiones carnales ista mulier sexta responsione nominat Christum. Nam prima ejus responsio est, « Tu cum sis Judæus, quomodo a me bibere » petis¹? » Secunda, « Domine, neque hauritorium habes, » et puteus altus est. » Tertia, « Domine, da mihi hanc » aquam, ut neque sitiam, neque veniam huc haurire. » Quarta, « Non habeo virum. » Quinta, « Video quia propheta es, patres nostri in monte hoc adoraverunt. » Nam et ista responsio carnalis est. Carnalibus enim datus fuerat locus terrenus, ubi orarent: spiritalis autem in spiritu et veritate oraturos Dominus dixit. Quod postea quam locutus est, sexta mulieris responsio Christum fatetur omnium istorum esse doctorem: dicit enim, « Scio quia » Messias veniet, qui dicitur Christus: cum venerit, ipse » nobis annuntiabit omnia. » Sed adhuc errat, quia eum

¹ Joan. iv, 9 et seqq.

quem venturum sperat, venisse non videt. Verumtamen misericordia Domini nunc error iste tanquam adulter expellitur. Dicit enim ei Jesus, « Ego sum, qui tecum loquor. » Quo audito illa non respondit, sed statim relicta hydria sua abiit in civitatem festinans, ut Evangelium et Domini adventum, non tantum crederet, sed etiam prædicaret. Nec hoc quod relicta hydria discessit, negligenter prætereundum est. Hydria enim fortasse amorem sæculi hujus significat, id est, cupiditatem, qua sibi homines de tenebrosa profunditate, cujus imaginem puteus gerit, hoc est, de terrena conversatione hauriunt voluptatem: qua percepta iterum in ejus appetitum inardescant, sicut « de » aqua illa qui liberit, inquit, sitiet iterum¹. » Oportebat autem ut Christo credens, sæculo renuntiaret, et relicta hydria cupiditatem sæcularem se reliquisse monstraret; non solum corde credens ad justitiam, sed etiam ad salutem ore confessura et prædicatura quod credidit².

QUÆSTIO LXV. — Quanquam secundum Evangelicam historiam resuscitatum Lazarum plena fide teneamus³; tamen et in allegoria significare aliquid non dubito. Neque cum res factæ allegorizantur, gestæ rei fidem amittunt. Sicut duorum filiorum Abrahamæ allegoriam Paulus exponit duo esse Testamenta⁴: numquid ideo, aut Abraham non fuit, aut illos filios non habuit? Ergo et in allegoria accipiamus Lazarum in monumento, animam terrenis peccatis obrutam, id est, omne humanum genus⁵: quam alio loco Dominus per ovem perditam significat, propter quam liberandam relictis nonaginta-novem in montibus, descendisse se dicit⁶. Quod autem interrogat dicens, « Ubi eum posuistis? » vocationem nostram quæ fit in occulto, arbitror significare. Prædestinatio enim vo-

¹ Joan. iv, 13. — ² Rom. x, 10. — ³ Joan. xi, 1. — ⁴ Gal. iv, 22. — ⁵ Luc. xv, 4. — ⁶ Joan. xi, 34.

cationis nostræ occulta est : cujus secreti signum est interrogatio Domini quasi nescientis, cum ipsi nesciamus : sicut dicit Apostolus, « Ut cognoscam, sicut et cognitus » sum¹. » Vel quod ignorare se peccatores alio loco Dominus ostendit dicens, « Non novi vos² : » quod significabat Lazarus sepultus : quia in disciplina et præceptis ejus non sunt peccata. Huic interrogationi simile est illud in Genesi, « Adam, ubi es³? » Quoniam peccaverat, et se absconderat a facie Dei. Quam occultationem hic sepultura significat : ut peccantis habeat similitudinem moriens ; sepultus, absconditi a facie Dei. « Auferte autem » lapidem, » quod ait, illos puto significare, qui venientibus ad Ecclesiam ex Gentibus onus circumcisionis imponere volebant ; contra quos multipliciter scribit Apostolus⁴ : vel eos qui in Ecclesia corrupte vivunt et offensionem sunt credere volentibus. Dicit illi Martha : « Domine, jam » quarta dies est, et putet⁵. » Ultimum quatuor elementorum terra est : significat ergo putorem terrenorum peccatorum, id est, cupiditatum carnalium. « Terra es, inquit » Adæ Dominus, cum peccasset, et in terram ibis⁶. » Et sublato lapide exiit de monumento involutus manibus et pedibus, et facies ejus tecta erat sudario. Quod autem exiit de monumento, animam significat recedentem a carnalibus vitiiis. Quod vero institis obvolutus, hoc est, quod etiam a carnalibus recedentes et mente servientes legi Dei, adhuc tamen in corpore constituti alieni a molestiis carnis esse non possumus, dicente Apostolo, « Mente servio legi » Dei, carne autem legi peccati⁷. » Quod autem facies ejus sudario tecta erat, hoc est, quod in hac vita plenam cognitionem habere non possumus, sicut Apostolus dicit, » Nunc videmus per speculum in ænigmate⁸, postea autem

¹ 1 Cor. XIII, 12. — ² Matth. VII, 23. — ³ Gen. III, 10. — ⁴ Gal. II, 3 et seqq. — ⁵ Joan. XI, 39. — ⁶ Gen. III, 19. — ⁷ Rom. VII, 25. — ⁸ 1 Cor. XIII, 12.

» facie ad faciem. » Et dixit Jesus : « Solvite eum, et sinite » ire¹ : » hoc est, quod post hanc vitam auferentur omnia velamenta, ut facie ad faciem videamus. Quantum autem intersit inter hominem quem Dei Sapientia gestabat, per quem liberati sumus, et cæteros homines, hinc intelligitur, quod Lazarus nisi exiens de monumento non solvitur, id est, etiam renata anima nisi resolutione corporis libera ab omni peccato et ignorantia esse non potest, quandiu per speculum et in ænigmate videt Dominum : illius autem linteamina et sudarium, qui peccatum non fecit, et nihil ignoravit, in monumento inventa sunt². Ipse enim solus in carne non tantum monumento non est oppressus, ut aliquod peccatum in eo inveniretur³, sed nec linteis implicatus, ut eum aliquid lateret, aut ab itinere retardaret.

QUESTIO LXVI. — Apostolus in hac similitudine, in qua de viro et muliere loquitur, quoniam mulier tenetur lege viri, tria quædam consideranda commendat, mulierem, virum, et legem : mulierem scilicet subjugatam viro per vinculum legis, quo vinculo morte viri liberatur, ut cui vult nubat. Sic enim dicit : « Mulier enim sub viro » vivo marito juncta est legi : si autem mortuus fuerit vir » ejus, evacuata est a lege viri. Igitur vivente viro vocatur » bitur adultera, si fuerit cum alio viro : si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro⁴. » Huc usque similitudo est. Deinde incipit rem loqui, cui explanandæ ac probandæ similitudinem induxit. In qua etiam re tria similiter attendenda sunt, homo, peccatum, lex. Tandiu enim dicit sub lege esse hominem, quandiu vivit peccato ; quemadmodum tandiu mulier sub lege viri est, quandiu

¹ Joan. XI, 44. — ² Id. XX, 7. — ³ Isai. LIII, 9. — ⁴ Rom. VII, 1 et eqq.

vivit vir¹. Hoc autem peccatum hic intelligendum est, quod accessit per legem. Quod peccatum dicit supra modum esse; quoniam cum jam appareat esse peccatum, fit tamen, et adjuncta prævaricatione cumulat. « Ubi » enim non est lex, nec prævaricatio². » Et hoc est quod dicit, « Ut fiat supra modum peccator, aut peccatum per » mandatum. » Quapropter legem, quamvis a peccando prohibeat, non tamen sic dicit datam, ut liberaret a peccato; sed ut demonstraret peccatum, cui serviens anima debet se ad gratiam liberatoris convertere, ut a peccato liberetur. « Per legem enim cognitio peccati, » et alio loco dicit, « Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum » operatum est mihi mortem³. » Ubi ergo non est gratia liberatoris, auget peccandi desiderium prohibitio peccatorum. Quod quidem ad hoc utile est, ut sentiat anima se ipsam non sibi sufficere ad extrahendum se de servitute peccati, atque hoc modo detumescente atque extincta omni superbia, subdatur liberatori suo, sinceriterque homo dicat, « Adhæsit anima mea post te⁴ : » quod est jam non esse sub lege peccati, sed in lege justitiæ. Lex autem peccati dicitur, non quia lex ipsa peccatum est, sed quia peccatoribus imponitur. Ideo etiam lex mortis, quia stipendium peccati mors, aculeus mortis peccatum⁵, virtus autem peccati lex. Peccando enim ad mortem labimur. Vehementius enim peccamus lege prohibente, quam si nulla lege prohiberemur. Accedente autem gratia, id ipsum quod lex onerose jusserat, jam sine onere ac libentissime implemus. Lex ergo peccati et mortis, id est, quæ imposita est peccantibus atque morientibus, jubet tantum ne concupiscamus, et tamen concupiscimus. Lex autem spiritus vitæ, quæ pertinet ad gratiam, et li-

¹ Rom. iv, 15. — ² Id. vii, 13. — ³ Id. iii, 21, et vii, 13. — ⁴ Psal. lxxii, 9. — ⁵ Rom. vi, 23, et i Cor. xv, 56.

berat a lege peccati et mortis¹, facit ut non concupiscamus, et impleamus jussa legis, non jam servi legis per timorem, sed amici per charitatem, et servi justitiæ unde illa lex promulgata est. Justitiæ autem non serviliter, sed liberaliter serviendum est, id est, charitate potius, quam timore. Ideoque verissime dictum est, « Legem ergo evacuamus per » fidem? Absit² : » sed legem statuimus. Hoc enim efficit fides, quod lex jubet. Statuitur ergo lex per fidem : quæ fides si non sit, jubet tantum lex, et non implentes jussa, reos tenet, ut eos gementes et non valentes implere quæ jussa sunt, ad gratiam liberatoris aliquando convertat.

2°. Cum ergo tria quædam in illa similitudine videamus mulierem, virum et legem; et rursus in hac re propter quam similitudo adhibita est, tria, animam, peccatum, et legem peccati : hoc solum hic diversum est, quod in illa similitudine vir moritur, ut nubat mulier cui volet, et a lege viri solvatur : hic autem ipsa anima moritur peccato, ut nubat Christo; cum autem moritur peccato, moritur etiam legi peccati. « Itaque, ait, fratres mei, et vos » mortui estis legi per corpus Christi³, ut sitis alterius qui » ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo. Cum enim » essemus in carne, » inquit, id est, carnalibus desideriis obstricti teneremur, « passiones peccatorum quæ per legem » sunt, operabantur in membris nostris, ut fructum ferrent morti. » Aucta concupiscentia, quam lex prohibet, ubi non erat fides, et ad cumulum peccatorum prævaricationis crimen est adjectum : quia ubi non est lex, nec prævaricatio⁴. Has dicit passiones, quæ per legem sunt, operatas in membris nostris, ut fructum ferrent morti. Sub istis passionibus, tanquam sub viro dominante, agebat anima antequam veniret gratia per fidem. His ergo passionibus moritur, qui jam servit mente legi Dei;

¹ Rom. viii, 2. — ² Id. iii, 31. — ³ Id. vii, 4 et 5. — ⁴ Id. iv, 15.